

● Skrekkbildet norske antikommunister tegnet av Norges kommunistiske parti (NKP) som et agentur for Moskva, var stort sett korrekt, fastslår professor Torgrim Titlestad. Viktige spørsmål som gjaldt NKP, ble avgjort av Josef Stalin personlig.

● Partiapparatet i NKP var kjøpt og betalt av Moskva. I mange år mottok toppledere i NKP lønn direkte av russerne. Formennene Adam Egede-Nissen og Emil Løvlien, som ledet NKP gjennom flere tiår, mottok begge lønn fra sine sovjetiske oppdragsgivere.

● Under krigen påla Moskva sitt norske agentur ikke å føre en for aktiv linje mot tyskerne. Russerne ønsket å beholde et intakt NKP som et redskap til å påvirke utviklingen i nabolandet Norge, viser dokumenter som professor Titlestad har samlet i Moskva.

17/1.02

Partiet et agentur i Stalins hender

HALVOR TJØNN

Styrt fra Moskva. Gjennom et tiår har professor Torgrim Titlestad ved Høgskolen i Stavanger samlet et omfattende sovjetisk arkivmateriale om Norges kommunistiske parti - NKP. Materialet gir grunn til å trekke en klar slutning:

- NKP var gjennom perioder fra 1930- og frem mot 1950-tallet et instrument i hendene på Sovjetunionens kommunistiske parti og dets leder, Josef Stalin, personlig. Hver minste del av partiet ble tidvis nøye overvåket og forsøkt ledet fra Moskva, slår professor Titlestad fast.

Dette gjelder også for den perioden da kommunistlederen Peder Furubotn forsøkte å få gjennomslag for en mer selvstendig linje i det norske kommunistpartiet.

Graden av detaljstyring, slik det fremkommer av arkivmaterialet, er oppsiktsvekkende ikke minst på bakgrunn av at NKP gjennom alle år forsøkte å fremstå som et selvstendig, norsk politisk parti.

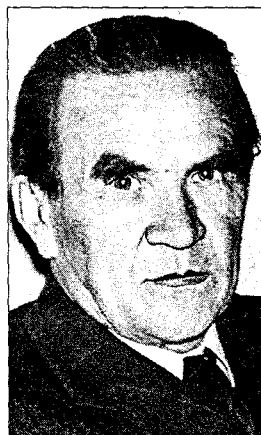
- Etter flere års forskning mener jeg det kan belegges at det skrekkbildet som de mest rabiate antikommunister laget av NKP som en Moskva-filial, langt på vei medførte riktighet, sier Tit-

Stalins redskap. Norges kommunistiske parti var fra 1930-årene til utpå 1950-tallet et instrument i hendene på Sovjetunionens kommunistiske parti og dets leder, Josef Stalin.

sekretæren i Bergen er udu-

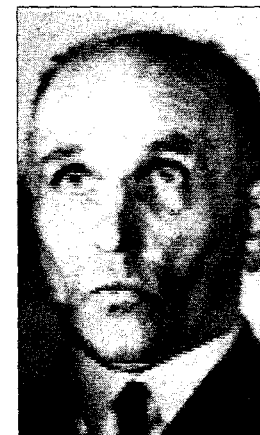
gelig og så videre. Generelt bakgrunn av at mange av le-

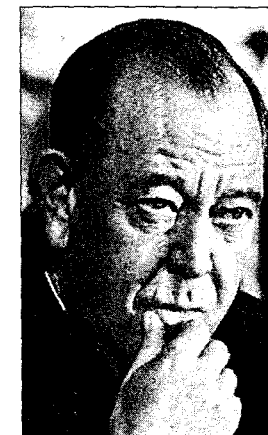
Peder Furubotn forsøkte å få gjennomslag for en mer selvstendig norsk linje.

Emil Løvlien var gjennom flere år på 1930-tallet avhengig av russiske pengeoverføringer.

Martin Tranmæl fikk 10 000 kroner fra Moskva i 1920 - en anselig sum den gang.

Trygve Lie mottok 7000 kroner fra Moskva. I 1936 utviste han Leo Trotskij fra Norge.

lestad.

Kamerat Filipov

Josef Stalin, under psevdonymet kamerat Filipov, brukte flere kanaler for å kontrollere og styre NKP. For det første dreide det seg om det skandinaviske sekretariatet i Den internasjonale avdelingen i kommunistpartiets sentralkomité.

Via de sovjetiske hemmelige tjenester, GRU og NKVD (det daværende KGB) gikk det i tillegg linjer mellom Josef Stalin og ledende personer i NKP.

I 1937 ble det avviklet flere møter i Moskva om hvorvidt man skulle nedlegge NKP. Man påsto at det i rekene til Arbeiderpartiet var flere gode kommunister enn i NKP. I møtene deltok toppledere som Togliatti, Dimitrov og Kuusinen. Sammenkomstene avleiret et arkivmateriale på 5-600 sider som utelukkende dreide seg om NKP.

Løvliens lojalitet

- Fra et sluttmøte, avholdt på selveste 17. mai det året, foreligger det en hemmeligholdt erklæring, undertegnet av NKPs partisekretær Emil Løvlien.

Der sier Løvlien at han personlig innestår for at alle vedtak i Kominterns eksekutivkomité skal bli iverksatt av NKP. Han erklærte med andre ord at hans personlige lojalitet lå i Komintern og dermed i Sovjetunionen, ikke i Norges kommunistiske parti.

Hvert nes overvåket

Går man dypere ned i det enorme arkivmateriale, ser man hvordan man satt i Moskva og fulgte med i det som skjedde på nesten hvert eneste nes i Norge hvor det fantes kommunister.

Man kan finne skriv som forteller at partikameratene i Sarpsborg er late, at parti-

sett er Moskvas vurdering av NKP og dets ledere negativ. NKP blir omtalt som et mislykket prosjekt på 1930-tallet.

- Men dette til tross, er Moskva klar på ett punkt etter 1937: Man vil opprettholde NKP nesten for enhver pris. Dette kommer til uttrykk i beretninger fra kommunister som ville ha aktiv motstandskamp mot tyskerne under krigen. I 1942 gir russerne tydeligvis beskjed om at NKP ikke skal legge seg på en altfor aktiv linje i kampen mot Nazi-Tyskland, sier Titlestad.

- Krigen mot Tyskland blir avgjort på andre fronter. NKPs viktigste oppgave er å bevare partiapparatet intakt når freden kommer, var den beskjeden som kom fra Moskva. Denne linjen hang sammen med at russerne godtok Norge som vestlig interesseområde.

Den annen faktor var at Stalin ville ha et redskap i Norge som skulle følge hans utenrikspolitiske krumspring til enhver tid. Dermed oppsto det en motsetning mellom ham og Furubotn-ledelsen innen NKP som insisterte på en nasjonal motstandslinje mot tyskerne.

Pengeflom til NKP

- Pengeflommen fra Moskva til NKP er et annet påfallende tema. Det kan ikke herske noen tvil om at sovjetrusserne tidvis «kjøpte opp» deler av NKPs toppskikt.

Partiformannen Adam Egede-Nissen fikk fra og med 1934 en betydelig, hemmelig lønn fra Sovjetunionen, trolig fornyet fra 1946. Emil Løvlien, NKPs formann fra 1946 til 1965, var gjennom flere år på 1930-tallet avhengig av russiske pengeoverføringer.

De sovjetiske bidragene var på 1930-tallet trolig nok til å lønne 14-15 personer i NKPs partiapparat. Sett på

kar, er det grunn til å tro at pengene fra Moskva knyttet NKP-ledelsen tett til de sovjetiske oppdragsgiverne, slår Titlestad fast.

Det må nå anses som gjennomdokumentert at NKP knapt hadde noe eksistensgrunnlag uten pengene fra Moskva. Man kan bare forestille seg hvordan disse utenlandske pengene påvirket den politiske dagsorden i Norge og andre europeiske land, spesielt i arbeiderbevegelsen.

«Moskva-gullet» var en kunstig stimulans til klassekampfanatisme og førte til en unødvendig skjerping av samfunnsmotsetninger, antar Stavanger-professoren.

- Når fløykamper oppsto i NKP, pumpet russerne inn penger i den fløyen de hadde mest tro på. Bidragene fra Moskva hadde også en annen side, nemlig å binde enkeltpersoner til sovjetisk etterretning.

- Det er grunn til å mene at en del av dem som gikk på partiskolen i Moskva på 1930-tallet, siden ble rapportører for sovjetisk etterretning mellom ham og Furubotn-ledelsen innen NKP som insisterte på en nasjonal motstandslinje mot tyskerne.

Tranmæl og Lie

Interessant er det at Moskva begynte å pumpe penger inn i Norge allerede i 1920. Det året mottok Martin Tranmæl 10 000 kroner - en anseelig sum den gang. Trygve Lie mottok 7000 kroner. Man kan spekulere på om redselen for bli avslørt kan ha styrt Trygve Lie da han i 1936 i egenskap av norsk justisminister utviste Leo Trotskij fra Norge.

Dette gjorde det lettere for Stalin å likvidere Trot-

Arkiv-studier. Historikeren Torgim Titlestad har samlet et omfattende materiale om NKP i arkiver i Moskva.

FOTO: HUGO BERGSAKER

skij i det fjerne Mexico. Det kostet mindre oppmerksomhet enn hva det ville gjort i Norge. Russerne glemte ikke slike bidrag som deytet Lie i 1920.

- Kan det tenkes at russerne forsøkte å bruke disse opplysningene da Trygve Lie satt som FN's generalsekretær etter krigen?

- Noe svar på det har jeg ikke, men det må i 2002 være tillatt å stille et slikt spørsmål, mener Titlestad.

I 1946 begynte russerne

for alvor å beskjeftige seg med Peder Furubotn. Den legendariske kommunistlederen fra krigstiden var egenrådig og omstridt, noe som skapte interne gnisninger i toppskiktet i NKP. Russerne ønsket en uniformert og forutsigelig partiledelse de kunne stole på. Derfor måtte Furubotn bort.

Fra og med 1946 dukket det opp påstander om at Furubotn var hemmelig trotskist. I Moskva ble det i 1947 laget utkast til en artikkel

som skulle lanseres i forbindelse med en pressekampanje i regi av franske og britiske kommunister.

Hensikten var å ramme NKP under Furubotns ledelse. Ingen andre enn Stalin kunne ha regissert en slik kampanje.

- Når så kampanjen mot Furubotn virkelig settes på dagsorden av den sovjetiske topplædelsen i 1948, kan man via dokumentene se hvordan det hele ble styrt fra Moskva.

- Sovjetisk etterretning samlet inn detaljerte opplysninger fra parti- og landsmøter og overvåket Furubotns private post. Sovjetiske agenter var i full aktivitet og sporet opp hvem som var Furubotn-tilhengere. Det kan ikke råde tvil om at disse personene i tilfelle en sovjetisk okkupasjon av Norge ville ha blitt likvidert eller fengslet umiddelbart, sier professor Torgim Titlestad.

halvor.tjonn@aftenposten.no